

Maharal Rabi Löw Stezka návratu

Výběr z knihy
Netivot olam



p3k

ס פ ר

נתיבות עולם

המה נתיבות יושר ודרכי המדות המשובחות, אשר נמצאו בדברי חז"ל, בהם ילך האדם וחי, ועליהם נאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום.

ממורינו ורבינו, ארי' דבי עילאי, ארי שבחבורה, ממנו תצא תורה, לו זרוע עם גבורה, גאון מעוזינו הרב רבי יהודא ליוואי בר רבי בצלאל זצלה"ה אשר חביון עוזו ואור תורתו בק"ק פראג במדינת פיהם הנקרא בפ"י כל מהר"ל מפראג ז"ע

בעל מחבר ספר גור ארי' על התורה, ספר גבורות ה', תפארת ישראל, נצח ישראל, דרך חיים, באר הגולה, גור ארי' חרושי גפית, אור חדש, דרשות מהר"ל, חרושי אגדות מהר"ל.



Maharal Rabi Löw Stezka návratu

Výběr z knihy
Netivot olam

překlad a komentář
Jan Divecký

Edice *Sifrej Maharal*, svazek II.

Nakladatelství P3K
Praha 2007

Kniha vychází s přispěním Nadace Židovské obce v Praze
a Joint Distribution Committee.

Zdroj hebrejských textů v knize: Mechon Mamre.

© Nakladatelství P3K, 2007, 2012

ISBN 978-80-903587-7-5 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-87186-18-3 (eKniha pdf)

OBSAH

Předmluva	7
Netivot olam (z Maharalovy předmluvy)	11
Stezka návratu (Netiv hatšuva)	15
Kapitola první: O návratu k Bohu	16
Kapitola druhá: O návratu k počátkům	24
Kapitola třetí: O různých cestách návratu	35
Kapitola čtvrtá: O kajících a spravedlivých	41
Kapitola pátá: O studu a vyznání hříchu	47
Kapitola šestá: O třinácti vlastnostech Boží milosti	59
Kapitola sedmá: O pokoře a půstu	65
Kapitola osmá: O neprominutelných hříších	71
<i>Vybrané ukázky ze čtyř „stezek“</i>	
Stezka služby (Netiv haavoda)	82
Stezka dobrodiní (Netiv gmilut chasadim)	97
Stezka štědrosti (Netiv hacedaka)	109
Stezka pravdy (Netiv haemet)	115
Pražský Maharal – život a dílo	121
Slovník pojmů	123
Hebrejské a české přepisy biblických jmen	139

PŘEDMLUVA

Maharalova kniha *Netivot olam* vyšla poprvé v roce 5355 od stvoření světa, čili v roce 1595 (Encyklopedia Judaica uvádí 1596) občanského letopočtu. Ústředním tématem knihy je Maharalovo vnímání etiky lidského konání, podložené citáty z Tanachu a Talmudu. Maharal knihu rozdělil do třiceti tří stezek, z nichž jsme pro české vydání vybrali reprezentativní ukázky ze čtyř stezek (služby, dobrodiní, štědrosti a pravdy) a jednu kompletní stezku – *Stezku návratu*.

Ve výběru jsme vycházeli z předpokladu, že otevíráme českému čtenáři „stezku“ k hlubšímu porozumění talmudické etiky a filozofie judaismu v širším kontextu myšlenkového světa rabi Löwa. Proto jsme volili stezky, které jsou svým obsahem čtenářům přístupnější a jejichž témata jsou obecně srozumitelnější. Přitom jsme nechtěli čtenáře ochudit alespoň o jednu stezku v plném znění a na doporučení rav Hartmana jsme vybrali *Stezku návratu*.

Při pochopení významu skutečného návratu k Bohu snáze uchopíme další Maharalovy názory a pro pokračování překladů *Netivot olam* chystáme klíčovou *Stezku Tóry* – nejrozsáhlejší, ale také nejobtížnější část knihy. Při výběru vhodných pasáží k překladu jsme mimo dílo rav Hartmana (*Netiv batšuva*, 1997) s povděkem využili i knihu dalšího ze současných znalců Maharalových textů – Avrahama Kriva.

S ohledem na Maharalův literární styl, který přes veškerou hloubku nezapře jazyk šestnáctého století občanského věku, jsme originální text proložili otázkami (text uvozený značkou *) a krátkými souhrny klíčových myšlenek (text uvozený značkou ☞).

Při práci na překladu *Stežky návratu* nám významně pomáhaly komentáře a vysvětlivky, kterými nové hebrejské vydání doplnil rav Jehošua David Hartman, čestný předseda ediční rady *Sifrej Maharal*. Při překladu jsme v některých pasážích nadřadili srozumitelnost českého textu nad doslovným zněním hebrejského originálu, zejména v pasážích, v nichž Maharal předpokládá znalost širších tematických souvislostí. K obohacení čtenářů uvádíme v textu i vybraná klíčová slova v hebrejštině, věříme totiž, že jsou nezbytnou součástí Maharalovy filozofie a podmínkou k jejímu pochopení.

Nemáme v úmyslu čtenáře zatěžovat zmínkami o překladatelských obtížích. Jen tam, kde je to zcela nezbytné pro plnohodnotné vnímání souvislostí, uvedeme v textu vazby mezi slovy, která jsou v hebrejštině příbuzná, pro která ale máme v češtině vzdálené vzájemně nesouvisící výrazy. Například hebrejská slova CADIK, CEDEK a CEDAKA do češtiny překládáme jako světec (CADIK), spravedlnost (CEDEK) a štědrost či milodar (CEDAKA).

Pokud to bylo možné, volili jsme hebrejské varianty jmen biblických postav. Pro čtenáře, kteří jsou zvyklí na české názvosloví, uvádíme u známějších jmen při prvním užití hebrejského výrazu český ekvivalent v závorce, například Ješajahu (Izajáš). Kompletní dvojice hebrejských a českých (ekumenických) variant naleznete vzadu. Jen u jmen, která jsou nejvíce zažita, přejímáme český popis – např. kniha Mojžíšova. Pro snadnou ori-

entaci v biblických textech používáme standardní členění textu na kapitoly a věty, občas v komprimované podobě – např. (1M 1:1–10) = První kniha Mojžíšova, 1. kapitola, věty 1 až 10.

V knize užívané zkratky knih Tanachu:

M – kniha Mojžíšova (1–5) [*Tóra*]

Šm – kniha Samuelova (1, 2) [*Šmuelova*]

Ž – Žalmy [*Tebilim*]

Př – Přísloví [*Mišlej*]

Ješ – Izajáš [*Ješajabu*]

překladatel, redakce

וּשְׂאֵלוֹ לַנְּתִיבוֹת עוֹלָם אִי זֶה דְרֹךְ הַטּוֹב וּלְכוּ בָּהּ וּמִצְאוּ מְרִגּוֹעַ לַנְּפֻשְׁכֶם

A optejte se na stezky dávných časů – která je ta dobrá cesta? Vydejte se po ní a naleznete klid pro své duše. (Jirmejabu 6:16)

NETIVOT OLAM (Z MAHARALOVY PŘEDMLUVY)

בְּאֵרַח צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נִתְיָבָה אֵל מָוֶת


*Na cestě štědrosti leží život, na cestě touto stezkou není smrti.
(Příslaví 12:28)*

Král Šlomo (Šalomoun), autor knihy Příslaví (Mišlej), tvrdí, že je-li člověk štědrý a dává milodary (CEDAKA), získává si tím život i pro sebe, protože podstatou milodaru je poskytnutí živobytí chudému – tedy život, a odpovídající odměnou za tento dar může být opět jen život. A dále král Šlomo pokračuje: „Na cestě touto stezkou není smrti,“ protože pokud člověk kráčí stezkou štědrosti a neodchýlí se od ní ani vpravo ani vlevo, nepropadne smrti.

Proč hovoří král Šlomo jednou o životě a jednou o nesmrtelnosti? Copak se v podstatě nejedná o totéž? Důvodem zdánlivého zdvojení textu je nenápadné obohacení čtenáře o další poznání – zatímco poskytnutí živobytí zajišťuje život, nevychýlení se z přímého směru zajišťuje nesmrtelnost, protože smrt není ničím jiným než dosažením krajnosti, opuštěním „stezky života“.

Je na místě si všimnout, že v případě milodarů hovoří kniha Příslaví o široké cestě (ORACH), protože i štědrý člověk občas dá a jindy nedá chudému milodar, což ještě neznamená zřeknutí se správné cesty. K opuštění cesty štědrosti by došlo jen při absolutním odmítání pomoci

za všech okolností. Na rozdíl od široké cesty stačí při chůzi po úzké stezce (NETIV) i drobný úkrok, aby ji člověk úplně opustil. Jakmile se byť i jen nepatrně odkloní od přímé cesty, byť i jen na chvíli se poddá svému tělesnému pudu (JECER), propadne smrti. Proto se na jiném místě (Př 8:20) dočítáme, že „půjdu po cestě štědrosti, po stezce práva,“ protože v případě soudu stačí malý odklon od zákona a už nelze hovořit o spravedlnosti.

 *Stačí malý úkrok stranou a ocitneme se mimo úzkou stezku, propadneme smrti.*

Je ještě jeden důvod, proč se milodary pojí s širokou cestou, totiž skutečnost, že štědře se chová mnoho lidí, jak ještě bude vysvětleno ve Stezce štědrosti, zatímco o spravedlnosti to nelze tvrdit, protože zde je potřeba dobrat se úplně pravdy, k čemuž se lidé nemají, jak ještě bude vysvětleno ve Stezce pravdy. Nenechat se nikdy svést nízkými pudy, to dokáží jen výjimeční jedinci, čemuž odpovídá úzká stezka, na níž není smrti.

Je patrné, že staří učenci kladli lidem na srdce moudrá slova o morálce a mnohá z nich se nacházejí v Talmudu, aby vedla lidi po cestách dobrých a přímých. A zdálo se mi správné tato slova sesbírat a uspořádat, nic více není mým úmyslem. Mým jediným přáním je, aby ten, kdo hledá poučení o morálce, která je v souladu s názory rabínů, našel vše pohromadě, v jedné knize. A nazval jsem tuto knihu Stezkami světa (NETIVOT OLAM), na nichž není smrti. A rozdělil jsem knihu do třiceti dvou stezek, z nichž se každá dotýká určitého tématu, a vše jsem uvedl Stezkou Tóry, protože bez Tóry není morálky.

Maharal: Netivot olam

Seznam třiceti dvou (hebrejským akronymem LEV, český srdce) stezek světa a stezka Tóry (hvězdičkou jsou označeny stezky, které naleznete v této knize):

1. Netiv hatora — Stezka Tóry
2. Netiv haavoda — Stezka služby (*)
3. Netiv gmilut chasadim — Stezka dobrodiní (*)
4. Netiv hacedaka — Stezka štědrosti (*)
5. Netiv hadin — Stezka práva
6. Netiv haemet — Stezka pravdy (*)
7. Netiv haemuna — Stezka víry
8. Netiv hašalom — Stezka míru
9. Netiv haanava — Stezka pokory
10. Netiv jirat hašem — Stezka bohabojnosti
11. Netiv ahavat hašem — Stezka lásky k Bohu
12. Netiv ahavat rea — Stezka lásky k bližnímu
13. Netiv halašon — Stezka řeči
14. Netiv haštika — Stezka mlčení
15. Netiv hacniut — Stezka cudnosti
16. Netiv haprišut — Stezka oddělenosti
17. Netiv koach hajecer — Stezka síly lidského pudu
18. Netiv hacedek — Stezka spravedlnosti
19. Netiv hašuva — Stezka návratu (*)
20. Netiv hajesurin — Stezka utrpení
21. Netiv hazrizut — Stezka hbitosti
22. Netiv hatochacha — Stezka kárání
23. Netiv habuša — Stezka studu
24. Netiv hatmimut — Stezka prostoty
25. Netiv lev tov — Stezka dobrosrdečnosti
26. Netiv ajin tov — Stezka dobromyslnosti

27. Netiv halejcanut — Stezka lehkovážnosti
28. Netiv haošer — Stezka bohatství
29. Netiv habitachon — Stezka důvěry
30. Netiv hakaas — Stezka vzteku
31. Netiv hanedivut — Stezka dobrovolnosti
32. Netiv šem tov — Stezka dobrého jména
33. Netiv derech eret — Stezka pozemského konání

STEZKA NÁVRATU
(NETIV HATŠUVA)

Jak jsme již uvedli v předmluvě, tuto část (stezku) nabízíme čtenářům celou, v nekrácené podobě. Klíčovým výrazem Stezky návratu je hebrejské slovo TŠUVA, které se do češtiny obvykle překládá jako pokání. S ohledem na hebrejský význam slova jsme v této knize zvolili výraz „návrat k Bohu“. Na druhou stranu se nám obrat „navrátilce k Bohu“ zdál příliš krkolomný, proto toho, kdo se odhodlal vrátit k Bohu (hebrejsky BAAL TŠUVA), označujeme v textu běžně jako kajícíníka.

Kapitola první: O návratu k Bohu

חַכְמוֹת בְּחוּץ תְּרַנֶּה בְּרַחְבוֹת תִּתְּנוּ קוֹלְהָ


** Má každý člověk možnost se napravit? Má tuto možnost neustále? Pokud ne, tak kolikrát ji má? Musí za každou chybou následovat trest? Je možné odčinit to, co se již stalo?*

CITÁT. Je psáno (Př 1:20–25): „Moudrost křičí na ulici, na náměstích zdvihá svůj hlas. Vyvolává na nárožích, hovoří v městských branách: ‚Dokdy budete, pošetilci, milovat pošetilosti, dokdy budou lehkomyšní bažit po lehkomyšlnostech a hlupáci nenávidět poznání? Vraťte se, když vás kárám. Přeliji na vás svého ducha, poznám vás se svými slovy. Volala jsem, a vy jste odmítali, ruce jsem vztahovala, a nikdo nenaslouchal, nedbali jste mých rad, nedali jste na mé kárání.‘“

VYSVĚTLENÍ. Moudrost křičí na ulici, na náměstích zdvihá svůj hlas. Vyvolává na nároží, hovoří v městských branách.

Král Šlomo, autor knihy Přísloví (Mišlej), říká, že Tóra, která je onou moudrostí, křičí a zdvihá svůj hlas. Slova Tóry platí pro všechny lidi bez rozdílu, proto Tóra křičí na ulici, která je veřejným prostorem a po níž mohou všichni kráčet. Rozhodně není pravda, že by Tóra oslovovala jen moudré. Stejně tak není pravda, že by se Tóra obracela jen na určité vybrané osoby, proto svůj hlas zdvihá na náměstích, která bývají městskými centry, trhovým prostorem, shromaždištěm. Vyvolává tam, kde bývá zvykem oslovovat davy – na nárožích, hovoří tam, kudy musí každý člověk procházet, v městských branách. Není člověka, který by byl Tórou opomenut.

A o čem Tóra k lidem hovoří? Co vyvolává? Aby se každý zamyslel nad svým chováním. „Copak se nebojíte, že opustíte svět nenapravení? Je třeba zpytovat své svědomí, omluvit se za své skutky. Je třeba se napravit, navrátit se zpět – k Bohu.“

 *Nikdo není Tórou opomenut, proto Tóra lidi v knize Přísloví oslovuje na ulicích, na náměstích, na nárožích a v branách.*

Dokdy budete, pošetilci, milovat pošetilsti, dokdy budou lehkomyšlní bažit po lehkomyšlnostech a hlupáci nenávidět poznání?

Král Šlomo hovoří o třech skupinách lidí – pošetilcích, lehkomyšlnících a hlupácích, protože jsou tací, kteří hřeší pro požitek ze smilstva a jiných pokušení. Tito lidé následují své tělesné chtíce a nedbají rozumu, proto jsou nazýváni pošetilci (PETAJIM, primitivy). Jak uvádí midraš Tanchuma: „Žena nezczizoloží, dokud

do ní nevstoupí duch hlouposti.“ Rozum má tendenci vzdalovat se tělesným požitkům.

Druhou skupinou jsou lehkomyšlníci (LECIM), kteří ubíjejí své dny v marnostech, kteří se zaobírají bezvýznamnými věcmi (lehkomyšlnostmi). Třetí skupinou jsou lidé, kteří jsou zlí (RAIM) ve své podstatě, kteří nehřeší z jasného důvodu, ale jen proto, aby uškodili. To jsou „hlupáci, kteří nesnášejí poznání,“ protože poznání vede ke konání dobra.

Na jiném místě Maharal vysvětluje, že existují tři typy lidí, které odpovídají třem synům prvního člověka Adama: Kainovi, Hevelovi (Ábelovi) a Šetovi. Jedni páchají zlo pod vlivem svého tělesného pudu (jako Kain), jiní se věnují marnostem (HEVEL znamená v hebrejštině marnost), které nejsou ani dobré, ani špatné, a třetí typ lidí koná dobré skutky.

Vraťte se, když vás kárám. Přelijí na vás svého ducha, seznámím vás se svými slovy. „Vraťte se, když vás kárám,“ říká Tóra. „I když jste zhřešili, máte možnost se napravit.“ Když se hříšníci vracejí k Bohu, je jejich návrat přijat, i pokud hřešili naprosto úmyslně, s plným vědomím. Člověk je tělesná bytost (BAAL GUF), a proto se jako všechny fyzické věci může měnit. Pokud měl ale člověk možnost napravit se, a přesto tak z vlastního rozhodnutí neučinil, dokazuje tím, že jeho hřích pramení z rozumového rozhodnutí (MICAD HASECHEL). O takovém případě je psáno (Př 1:24–28): „Protože jsem volala, a vy jste odmítali, ruce jsem vztahovala, a nikdo nenaslouchal, nedbali jste mých rad, nedali jste na mé kárání, tak i já se budu smát, až budete v bídě, budu se vysmívat, až na vás padne strach, až na vás padne strach jako ničivá bouře a vaše bída se přižene jako vichřice,